

ЗВІТ

про дослідження

*стану судово-експертного забезпечення питань
діяльності фондового ринку*

Замовник дослідження:

Асоціація «Українські фондові
торгівці»

Виконавець дослідження:

Громадська організація «Право і
капітал»

**м. Київ
2018**

Звіт здійснено за технічної та організаційної підтримки ГО «Право і Капітал».

Виконавець: Кошовий Олександр Георгійович, адвокат.

Рецензент: Володимир Митрофанович Тертишник, доктор юридичних наук, професор.

Замовник: Асоціація «Українській фондові торгівці».

Предмет дослідження: Проведення дослідження та надання правового висновку з проблемних питань експертного забезпечення правосуддя та наявності методик проведення експертиз з питань, пов'язаних із діяльністю (операціями тощо) на фондовому ринку (фондовій біржі).

Мета дослідження: виявлення проблемних питань у законодавчому та нормативно-правовому регулюванні судової експертизи з питань, пов'язаних із діяльністю (операціями тощо) на фондовому ринку (фондовій біржі) та запропонувати шляхи їх вирішення.

Методи дослідження:

- аналіз чинного законодавства України щодо законодавчого регулювання проведення судової експертизи з питань, пов'язаних із діяльністю (операціями тощо) на фондовому ринку (фондовій біржі) та зобов'язань України щодо імплементації законодавства ЄС;
- дослідження та з'ясування позицій експертних установ щодо можливості проведення судової експертизи з питань, пов'язаних із діяльністю (операціями тощо) на фондовому ринку (фондовій біржі);

Використані джерела:

1. Конституція України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
3. Кодекс адміністративного судочинства України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>.

4. Господарський процесуальний кодекс України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.
5. Цивільний процесуальний кодекс України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
6. Закон України «Про судову експертизу». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4038-12/print1530867788002565>.
7. Закон України Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/448/96-вр>.
8. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.
9. Кримінальний кодекс України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
10. Інші акти законодавства.
11. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена Наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26.12.2012 № 1950/5).
12. Реєстр методик проведення судових експертиз.
13. Порядок атестації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2008 р. № 595.
14. Лист Науково-дослідного центру судової експертизи з питань інтелектуальної власності №235/1-1-18/261 від 04.04.2018 р.
15. Лист Одеського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України №ЗПУ-3-18 від 04.04.2018 р.
16. Лист Державного науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС України №19/13-2/8745/32зі від 27.04.2018 р.
17. Лист Міністерства юстиції України №13030/ПІ-Ю-375/11.4.1 від 05.04.2018р.
18. Лист Міністерства юстиції України №14849/ПІ-ЮР-264-18/44-4-1 від 16.04.2018р.
19. Лист Вінницького відділення КНДІСЕ від 16 квітня 2018 р.
20. Лист Хмельницького відділення КНДІСЕ від 17 квітня 2018 р.

21. Лист Тернопільського відділення КНДІСЕ №22/10-16/60 від 17 квітня 2018р.
22. Лист Львівського НДІСЕ №002052/990-01-18 від 17 квітня 2018 р.
23. Лист Київського НДІСЕ №07/01-13/6409-18 від 20 квітня 2018 р.
24. Лист Дніпропетровського НДІСЕ №03/12-05/1589 від 17.04.2018 р.
25. Лист Київського НДІСЕ №07/01-13/7507-18 від 08.05.2018 р.
26. Лист Національної комісії цінних паперів та фондового ринку №14/04/9441 від 29.03.2018 р.

Об'єктивні фактори, що впливають на виявлення наявності зловживань на фондовому ринку.

1. Кількість транзакцій на всіх фондових ринках України сягає 123 946 (за 2017 рік).
2. Наявність 5 фондових бірж, що мають відповідну ліцензію, яку надає НКЦПФР.
3. У списки фондових бірж України станом на 01.06.2018 року включено 901 цінний папір, що мають унікальний ISIN. На деяких біржах обертаються інші фінансові інструменти.
4. Кількість комбінацій транзакцій, що можуть бути складовими зловживань, не піддається аналізу заздалегідь.
5. Правова невизначеність більшості понять, що використовуються при виявленні зловживань на ринку.
6. Відсутність затверджених будь-яких кількісних показників щодо дій, що мають ознаки маніпулювання.

ДОСЛІДЖЕННЯ

Вступна частина.

1. Право на справедливий судовий розгляд займає у демократичному суспільстві визначальне місце, а отже, питання експертного забезпечення правосуддя є ключовим у контексті визначення засад організації судочинства в Україні.

Міністерство юстиції України є єдиним центральним органом виконавчої влади, до завдань якого входить експертне забезпечення правосуддя (п. 5 ч. 3 Положення про Міністерство юстиції України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228).

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про судову експертизу» визначено поняття судової експертизи: *«Судова експертиза - це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду».* {Стаття 1 із змінами, внесеними згідно з Законами N 1992-IV (1992-15) від 09.09.2004, N 4652-VI (4652-17) від 13.04.2012; текст статті 1 в редакції Закону N 2147-VIII (2147а-19) від 03.10.2017)

Висновок експерта є одним з визнаних видів доказів у будь-якому судовому провадженні, а також на етапі досудового розслідування:

- відповідно до ч. 2 ст. 84 КПК процесуальними джерелами доказів є показання, речові докази, документи, *висновки експертів*;
- відповідно до ч. 2 ст. 76 ЦПК України докази встановлюються такими засобами: 1) письмовими, речовими і електронними доказами; 2) *висновками експертів*; 3) показаннями свідків;
- відповідно до ч. 2 ст. 73 ГПК України докази встановлюються такими засобами: 1) письмовими, речовими і електронними доказами; 2) *висновками експертів*; 3) показаннями свідків;
- відповідно до ч. 2 ст. 72 КАС України докази встановлюються такими засобами: 1) письмовими, речовими і електронними доказами; 2) *висновками експертів*; 3) показаннями свідків.

Порядок призначення та проведення експертиз передбачений Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та судових досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 р №53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26.12.2012 № 1950/5).

В Інструкції визначені всі вимоги щодо компетентності експертних установ та експертів при вирішенні питання можливості проведення судової експертизи.

Відповідно до п. 2.3. Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена Наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5 експертам **забороняється** вирішувати питання, які виходять за межі спеціальних знань експерта, а отже експертиза повинна проводитися експертом відповідної спеціалізації, напрямку і за відповідною **методикою**.

Основними видами (підвидами) експертиз згідно з Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень. Затверджено Наказом Міністерства юстиції України 08.01.1998 № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України 26.12.2012 № 1950/5).

- криміналістична;
- інженерно-технічна;
- економічна;
- товарознавча;
- експертиза у сфері інтелектуальної власності;
- психологічна;
- мистецтвознавча;
- екологічна;
- військова;
- інші види експертиз, організацію проведення яких з метою кращої реалізації інтересів слідчої та судової практики проводять експертні установи.

2. Фондовий ринок України відіграє значну роль в національній економіці, виконує широке коло макроекономічних функцій, в т.ч. пов'язаних із бюджетними та монетарними процесами, тож потребує ретельного державного

нагляду. Ефективне функціонування фондового ринку є підґрунтям для стабільного залучення капіталу, необхідного для забезпечення сталих темпів зростання економіки України, в т.ч. залучення іноземних інвестицій через інструменти ринку капіталу.

Інституційно фондовий ринок України є достатньо розвинутим та розгалуженим. Інфраструктура ринку сформована у відповідності до європейської практики та є достатньо складною, що зумовлено специфікою фондового ринку. На відміну від інших сегментів фінансового ринку, для забезпечення швидкого обігу капіталу, максимальної ліквідності фінансових інструментів та залучення коштів різних категорій інвесторів, на фондовому ринку створено специфічну торговельну, депозитарну, розрахункову, клірингову, інформаційно-аналітичну інфраструктуру.

Основних учасників ринку (емітентів та інвесторів) обслуговують численні суб'єкти інфраструктури - фондові біржі, депозитарії та депозитарні установи, банки, сотні ліцензованих торговців цінним паперами, депозитарних установ, компаній з управління активами, інститути спільного інвестування та недержавні пенсійні фонди, інші інституційні інвестори, державні установи, які беруть участь в торгах (НБУ, ФДМУ, ФГВФО), рейтингові та інформаційні агенції тощо. Також особливістю фондового ринку є обіг дуже значної кількості різноманітних фінансових інструментів - цінних паперів та деривативів.

Понад те, однією з найбільш значущих функцій фондового ринку є забезпечення об'єктивного ринкового ціноутворення, яке забезпечується за умови достатньої ліквідності, конкурентності торгів, доступності інформації, гарантій розрахунків, механізмів протидії надмірним ціновим коливанням, маніпулюванню цінами, інсайду та іншим зловживанням.

З огляду на специфіку роботи фондового ринку, необхідний суттєвий досвід для розуміння ринкових процесів, особливо в контексті укладення угод на організованому фондовому ринку - на фондових біржах. При цьому, на відміну від інших ринків, біржовий фондовий ринок генерує за кожним з тисячі фінансових інструментів значну кількість специфічних цінових орієнтирів -

біржові курси, поточні ціни, ціни відкриття та закриття, кращі ціни заявок з купівлі та продажу тощо. Ці ціни ретельно контролюються відповідно до специфічних нормативних вимог регулятора ринку (НКЦПФР) та правил діяльності фондових бірж.

На фондових ринках щоденно укладаються сотні угод між значною кількістю учасників торгів та їх клієнтів на сотні мільйонів гривень щодо широкого кола різних фінансових інструментів.

Таким чином, для комплексного, системного та об'єктивного аналізу обігу та ціноутворення інструментів фондового ринку необхідні знання та значний досвід в сфері загальних процесів функціонування фондового ринку, специфіки обігу різних фінансових інструментів, ступеню їх ліквідності та волатильності, обмежень коливань та засобів контролю ціноутворення на фондових біржах, специфіки ринкової поведінки та врегулювання діяльності різних категорій учасників ринку, особливостей роботи суб'єктів ринкової інфраструктури, численних законодавчих та нормативних актів регуляторів фінансових ринків.

Як наслідок, з огляду на таку специфіку ринку, фахівці професійних учасників фондового ринку здійснюють діяльність лише після акредитації та сертифікації, а також регулярно підтверджують достатній рівень знань, досвіду та професійності.

3. Станом на 04.07.2018 НКЦПФР затверджено такі програми підготовки фахівців фондового ринку:

- Спеціалізована програма навчання фахівців з питань торгівлі цінними паперами;
- Спеціалізована програма навчання фахівців з питань депозитарної діяльності;
- Спеціалізована програма навчання фахівців з питань управління активами;
- Спеціалізована програма навчання фахівців з питань організації торгівлі на фондовому ринку;

- Спеціалізована типова програма навчання фахівців з питань управління іпотечним покриттям;
- Спеціалізована програма навчання фахівців з питань клірингової діяльності;
- Спеціалізована програма підготовки головних бухгалтерів професійних учасників фондового ринку;
- Програма підготовки аудиторів для внесення суб'єктів аудиторської діяльності до реєстру аудиторських фірм, які можуть проводити аудиторські перевірки професійних учасників ринку цінних паперів з теми «Фондовий ринок та сучасний аудит фінансової звітності професійних учасників фондового ринку»

1. Щодо кадрового забезпечення судової експертизи.

Відповідно до ч. 1 ст. 10 Закону України «Про судову експертизу»: *«Судовими експертами можуть бути особи, які мають необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань.»* {Частина перша статті 10 із змінами, внесеними згідно і Законом N 1992-IV ([1992-15](#)) від 09.09.2004 }

Відповідно до ч. 2 ст. 10 Закону України «Про судову експертизу» *«Судовими експертами державних спеціалізованих установ можуть бути фахівці, які мають вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку та отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності.»* {Частина друга статті 10 в редакції Закону N 1992-IV ([1992-15](#)) від 09.09.2004 }

Відповідно до ч.1. ст. 69 КПК України регламентовано, що експерт проводить експертизу з метою дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення, та надає висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери його знань: *«Експертом у кримінальному провадженні є особа, яка володіє науковими, технічними або іншими спеціальними знаннями, має право відповідно до [Закону України "Про судову експертизу"](#) на проведення експертизи і якій доручено провести дослідження об'єктів, явищ і процесів, що містять відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення,*

та дати висновок з питань, які виникають під час кримінального провадження і стосуються сфери її знань.»

Згідно проведеного опитування позиції експертних установ з досліджуваного питання (щодо наявності спеціалістів) є такими.

Науково-дослідний центр судової експертизи з питань інтелектуальної власності констатує:

«В Центрі працюють 3 доктори наук і 7 кандидатів наук у різних галузях знань, 19 атестованих судових експертів, у тому числі 6 судових експертів з економічних спеціальностей. В Центрі відсутні експерти, що спеціалізуються на проведенні експертиз по діяльності (операцій) на фондовому ринку».

Одеський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України повідомляє, що:

«В інституті відсутні спеціалісти, які проводять експертизи щодо діяльності (операцій) на фондовому ринку.»

Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України на запит *«щодо надання інформації про можливість здійснення в підрозділах Експертної служби МВС судових експертиз та/або експертних досліджень з питань, пов'язаних із діяльністю (операціями, діями тощо) на фондовій біржі, зокрема, але не виключно, з питань встановлення: ознак (фактів) маніпулювання на фондовій біржі; прибутку професійного учасника фондового ринку (або фізичною особою чи третіми особами), отриманого внаслідок маніпулювання або здійснення дій з торгівлі тощо на фондовій біржі; збитків професійного учасника фондового ринку (або фізичної особи чи третіх осіб), яких уникнула така особа внаслідок маніпулювання на фондовому ринку; шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб, внаслідок маніпулювання або здійснення інших дій з торгівлі тощо на фондовій біржі»* повідомляє, що:

«В Експертній службі МВС немає фахівців, які могли б надати відповіді на поставлені питання.»

Інститут права та післядипломної освіти Міністерства юстиції України, в якому проходять обов'язкове навчання та підготовку всі експерти, повідомляє, що в установі

«не проводиться підготовка фахівців, які спеціалізуються на діяльності фондової біржі».

2. Щодо спеціалізації.

Експертні спеціальності економічного спрямування (Економічні експертизи: бухгалтерського та податкового обліку; фінансово-господарської діяльності; фінансово-кредитних операцій), ті інші види експертиз, не охоплюють і не мають ніякого інструментарію для проведення експертиз діяльності на фондовому ринку (біржі) щодо обороту фінансових інструментів.

А серед зазначених спеціальностей економічного спрямування не передбачено спеціалізацію з питань, що охоплюють особливості діяльності фондового ринку, фондової біржі, не передбачено навчання експертів особливостям діяльності фондового ринку, фондової біржі.

3. Щодо методологічного забезпечення проведення судової експертизи діяльності на фондовому ринку (біржі) щодо обороту фінансових інструментів слід зазначити наступне.

Згідно з п. 1.4. Інструкції «при проведенні експертиз (експертних досліджень) з метою виконання певного експертного завдання експертами застосовуються відповідні *методи* дослідження, *методики* проведення судових експертиз».

Відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 102 КПК України обов'язковою умовою змістовної частини висновку є «опис проведених досліджень, в тому числі *методи*, що застосовуються в дослідженні, отримані результати та їх експертна оцінка»

З огляду на вказане є всі підстави вважати, що всі висновки експертів, які подаються до суду в якості доказів, в своїй змістовній частині повинні містити інформацію, яка ґрунтується на **методиках** проведення судових експертиз.

Як з'ясувалося в результаті дослідження Реєстру методик проведення судових експертиз, в тому, що стосується наявності чинної методики проведення судових експертиз з питань, пов'язаних з діяльністю фондового ринку - єдина методика, пов'язана з питаннями діяльності фондового ринку («Методика вирішення судово-економічної експертизою питань, пов'язаних з обігом цінних паперів», рік створення 2000, КНДІСЕ), була скасована 27 січня 2017 року. Про це свідчать дані Реєстру методик проведення судових експертиз.

В свою чергу, Міністерство юстиції України на питання щодо затверджених ним інструкцій, науково-методичних рекомендацій щодо проведення експертних досліджень з питань діяльності фондового ринку та щодо переліку відповідних експертів повідомило, що

«Згідно з пунктом 1.3 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень. Затверджено Наказом Міністерства юстиції України 08.01.1998 № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України 26.12.2012 № 1950/5), під час проведення експертиз (експертних досліджень) з метою виконання певного експертного завдання експертами застосовуються відповідні методи дослідження, методики проведення судових експертиз, а також нормативно-правові акти та нормативні документи (міжнародні, національні та галузеві стандарти, технічні умови, правила, норми, положення, інструкції, рекомендації, переліки, настановчі документи Держспоживстандарту України), а також чинні республіканські стандарти колишньої УРСР та державні класифікатори, галузеві стандарти та технічні умови колишнього СРСР, науково-технічна, довідкова література, програмні продукти тощо.»

Одночасно слід зазначити, що республіканські стандарти колишньої «УРСР» або «СРСР» не передбачають регламентування діяльності сучасного фондового ринку України та обігу чинних фінансових інструментів й не містять жодних вимог, умов тощо щодо застосування будь-яких алгоритмів, механізмів та

способів їх застосування при проведенні судової експертизи діяльності фондового ринку.

Не знаходить підтвердження наявності чинних, «міжнародних стандартів», які б були частиною національного законодавства, та, враховуючи примат національного права, такі «міжнародні стандарти, не можуть відобразити аспекти законодавчого регулювання обігу цінних паперів саме в Україні.

3.1. Що стосується нормативно-правового регулювання.

Питання нормативного регулювання аспектів наявності маніпулювання не вирішує Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, яка досі не оприлюднила методик встановлення наявності маніпулювання на фондовому ринку. Це також створює проблему проведенню будь-якого експертного дослідження. Адже відповідно до змісту Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень (затверджено Наказом Міністерства юстиції України 08.01.1998 № 53/5, у редакції наказу Міністерства юстиції України 26.12.2012 № 1950/5) висновки експерта обумовлені необхідністю первинної перевірки, ревізії тощо.

3.2. Позиція Міністерства юстиції України.

В той же час Міністерство юстиції України у своєму листі від 16.04.2018 р. №14849/ПІ-ЮР-264-18/44-4-1 (за підписом заступника Міністра С. Глуценко) зазначило, що:

«згідно з тематичними планами на 2012-2018 роки розробка методик (методичних рекомендацій тощо) з питань, пов'язаних із діяльністю (операціями) на фондовому ринку (фондовій біржі), НДУСЕ [науково-дослідними установами судових експертиз] не проводилась»;

«питання щодо розгляду методик з питань, пов'язаних із діяльністю (операціями) на фондовому ринку (фондовій біржі), на засіданнях Науково-консультативної та методичної ради з проблем судової експертизи та Координаційної ради з проблем судової експертизи, які діють при Міністерстві юстиції України, не розглядались»;

«за даними Реєстру методик проведення судових експертиз – методики

проведення експертиз з питань, пов'язаних із діяльністю (операціями) на фондовому ринку (фондовій біржі) в Реєстрі відсутні».

3.3. Позиція експертних установ.

Аналогічне твердження зазначено у листах науково-дослідних інститутів судових експертиз Міністерства юстиції України, що підтвердили дані про відсутність методик проведення судової експертизи з питань, пов'язаних із діяльністю (операціями тощо) на фондовому ринку (фондовій біржі):

Вінницьке відділення КНДІСЕ:

«Судові експертизи із зазначених Вами питань здійснення операцій на фондовому ринку в Київському НДІСЕ не проводяться, а також відсутні методики вирішення відповідних питань» (лист від 16 квітня 2018 р.)

Хмельницьке відділення КНДІСЕ:

«Повідомляю, що судові експертизи із зазначених Вами питань здійснення операцій на фондовому ринку в Хмельницькому відділенні Київського НДІСЕ не проводяться, а також відсутні методики вирішення відповідних питань» (лист від 17 квітня 2018 р.);

Тернопільське відділення КНДІСЕ:

«Судові експертизи із зазначених Вами питань здійснення операцій на фондовому ринку в Тернопільському відділенні Київського НДІСЕ не проводяться, а також відсутні методики вирішення відповідних питань» (лист від 17 квітня 2018 р. №22/10-16/60).

Додатково експерти зазначили, що розробка методик проведення судової експертизи з питань, пов'язаних із діяльністю (операціями тощо) на фондовому ринку (фондовій біржі) не проводилась:

Львівське НДІСЕ:

«...Львівським науково-дослідним інститутом судових експертиз методики проведення судових експертиз з наведеного напрямку не

розроблялись» (лист від 17 квітня 2018 р. №002052/990-01-18)

Київський НДІСЕ:

«...у Київському НДІ судових експертиз розробка методик проведення експертиз з питань, пов'язаних із діяльністю на фондовому ринку (фондовій біржі) не здійснювалась» (лист від 20 квітня 2018 р. №07/01-13/6409-18)

Дніпропетровський НДІСЕ:

«...Дніпропетровський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України не здійснював розробку методик проведення експертиз з питань, пов'язаних з діяльністю (операціями) на фондовому ринку (фондовій біржі) (лист від 17.04.2018 р. №03/12-05/1589).

А отже, в цілому з питання функціонування, ціноутворення, регулювання діяльності тощо на фондовій біржі методик проведення експертиз не існує. Також відсутні спеціальні методики, що стосуються окремих питань при обороті фінансових інструментів, наприклад, за участі фінансових і банківських установ - основних операторів боргових інструментів (ОВДП).

Зокрема, за повідомленням Київського науково-дослідного інституту судових експертиз:

«методики та інструкції проведення експертиз саме з питань, пов'язаних з обігом фінансових інструментів в банківських установах, в КНДІСЕ (включаючи відділення) відсутні.»(лист від 08.05.2018 р. №07/01-13/7507-18).

Аналогічна ситуація і з іншими державними експертними установами.

4. Актуальний стан питання правозастосування.

Одночасно згідно статистичних даних щодо застосованих санкцій за маніпулювання на фондовому ринку за період 2016-2018 рр. НКЦПФР було застосовано наступні санкції за маніпулювання на фондовому ринку: накладено 41 штрафну санкцію; анульовано 10 ліцензій. При цьому загальний обсяг штрафних санкцій за період 2016-2018 рр., що були застосовані Комісією за

маніпулювання на фондовому ринку становить 8700000 грн. (частина штрафних санкцій була скасована рішеннями суду) (лист від 29.03.2018 р. №14/04/9441).

5. Щодо допустимості доказів у судовому процесі.

Законність проведення експертизи означає відповідність вимогам допустимості висновку експерта в якості доказу з урахуванням відповідності принципам здійснення правосуддя в Україні.

Відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 129 Конституції України одним з основних принципів судочинства в Україні, зокрема, є змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості. Відсутність рівного доступу до методів проведення експертизи, так само як і відсутність самих методів, неприпустимо спотворює принцип змагальності, закріплений в ст. 129 Конституції України, створюючи, так би мовити, рівні «неможливості».

6. Попередні висновки.

6.1. Як вбачається з сьогоденного стану забезпеченості правосуддя експертним супроводом, питання саме експертизи дій на фондовій біржі при обороті фінансових інструментів не може бути вирішене: відсутні фахівці, методики, самі спеціальності; не відтворена на експертному рівні сама галузь знань про методи експертного забезпечення питань діяльності фондового ринку (фондової біржі), як це передбачено ст. 7 ЗУ «Про судову експертизу».

6.2. Особа, що оскаржує рішення суб'єкту владних повноважень, органу досудового слідства, доводить обґрунтованість власної позиції в господарському чи цивільному провадженні тощо внаслідок виявлених вад в експертному забезпеченні фактично позбавляється інструменту захисту.

6.3. Міністерство юстиції України відповідно до Порядку атестації та державної реєстрації методик проведення судових експертиз, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2008 р. № 595, є державним органом, що здійснює контроль за розробкою методик проведення судових

експертиз та їх подальшої атестації та апробації та саме на підставі зазначеного проводить державну реєстрацію методики проведення судових експертиз та вносить інформацію про неї до відповідного Реєстру.

6.4. Процедура впровадження методики охоплюється компетенцією Міністерства юстиції України, яке в цьому аспекті діє відповідно до ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

7. Угода про асоціацію.

Відповідно до Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом в частині реформування фондового ринку передбачено, що наша країна забезпечить поступове приведення у відповідність з нормами ЄС своїх чинних законів і майбутнього законодавства.

Одним з актів, які безпосередньо стосуються кримінального та адміністративного права у питаннях зловживання ринком, є Директива ЄС №2014/57/ЄС від 16.04.2014 р. про кримінальні санкції за зловживання ринком і Регламент Європейського Парламенту та Ради №596/2014 від 16.04.2014 р. про зловживання ринком.

Стаття 11 Директиви ЄС №2014/57/ЄС від 16.04.2014 р. про кримінальні санкції за зловживання на ринку передбачає необхідність підготовки кадрів для забезпечення імplementованої норми: «Не обмежуючи незалежність судів і відмінності в організації судової влади в Союзі, держави-члени повинні звертатися до осіб, відповідальних за навчання суддів, прокурорів, представників правоохоронних органів, кадрів судових та компетентних органів, залучених до кримінального судочинства та розслідування, з метою забезпечення належного висновку про вчинення зловживання для цілей цієї Директиви».

Зокрема, йдеться про компетентні органи, які залучаються до кримінального судочинства та розслідування, якими в розумінні Директиви є експерти та експертні установи.

Висновки.

1. З урахуванням відсутності затверджених в установленому порядку методик, акредитованого напрямку спеціалізації, що передбачає специфіку діяльності фондового ринку, спеціалістів, є підстави констатувати інституційну неспроможність забезпечення проведення експертизи з питань, пов'язаних із діяльністю (операціями тощо) на фондовому ринку (фондовій біржі).

2. Вирішення питання забезпечення експертизи аспектів діяльності фондового ринку повинно бути обумовлене специфікою ринку та враховувати кількість транзакцій на ньому та кількість відповідних комбінацій з ними з врахуванням заздалегідь невизначеної та необмеженої кількості транзакцій у ланцюжку транзакцій.

3. З огляду на характер та специфіку роботи організованого фондового ринку аналітична складова у питанні виявлення фактів маніпулювання повинна бути обов'язковою: затвердженою на законодавчій основі аналітичною системою, яка буде працювати з масивом інформації про транзакції на основі сертифікованого програмного забезпечення.

4. Робота ринків повинна бути забезпечена системами аналізу інформації, що повинні базуватися на основі чітких, встановлених законом алгоритмах зловживання ринком, зрозумілих та однозначних якісних та кількісних критеріях, що дозволить побудувати алгоритмічну (математичну) модель.

5. Інститут судової експертизи повинний бути забезпечений:

- відповідними кадрами, які пройшли спеціалізоване навчання (як того вимагає Директива 2014/57/ЄС);

- акредитацією нової спеціалізації, що враховує специфіку галузі знань;

- методиками, які враховують необхідність попереднього висновкам експертів обов'язкового застосування та використання автоматизованої системи аналізу інформації.

---

6. Директива ЄС №2014/57/ЄС від 16.04.2014 р. про кримінальні санкції за зловживання на ринку повинна бути імплементована у законодавство України відповідно до Угоди про асоціацію.